

Jurandvorski mrgari Kod Lipice (Na Vrh Koštrilja), na sedlu između Velog Hlama (482 metra) i grebena Orlje; napušteni su pred 40-ak godina, ali još su dosta dobro sačuvani.

MRGARI - ROŽICE OD GROMAČE

Dr. Berislav HORVATIĆ

"...zacijelo najmonumentalnije djelo naše čobanske arhitekture koje sam u životu video nalazi se na goloj kraškoj visoravni, istočno iznad Baške... U kamenitoj pustinji gdje vam je pod nogama kamenje oštro poput oštice noževa, a nad vama kruže supovi i galebovi, tu, usred bleke ovaca stoji Veli mrgar kao neki prehistorijski hram na Malti."

Tako piše akademik dr. Branko Fučić, vrsni poznavatelj Istre i Kvarnera i neumorni lovac na ljepotu, u svojoj knjizi "Terra incognita" (Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.). Kako tom iznimnom čovjeku valja vjerovati i njegove staze slijediti, otpustio sam se naći njegov "Veli mrgar", a pritom sam otkrio čitav jedan svijet.

Jugoistočnim dijelom otoka Krka pruža se zelena bašćanska dolina obrubljena dvjema krševitim i golim vapnenačkim zaravnima što se dižu do visine od 400 do 500 metara nad morem. Zaravni su prošarane vezom od *gromača* (suhozida), a poput ukrasa izvezenih na toj potki steru se *dolci*, *drmuni*, *graje*, *lokve*... No po krajnjem jugoistočnom dijelu obaju zaravni, po kamenoj čipki *gromača* razasuto je i deset "rožica od kamika". Još pet ih kralji i susjedni nenastanjeni otok Prvić. Sjevernije od crte Treskavo Čelo - Diviska nećemo ih naći. Ti golemi kameni cvjetovi, promjera nekoliko desetaka metara, to su bašćanski, jurandvorski i batomaljski *mrgari*, remek djela narodnog, pastirskog graditeljstva u suhozidu.

Mrgari su rožice što cvatu na zajedništvu

U tri mjesta bašćanske doline, u Baški, Jurandvoru i Batomlju, uobičajilo se kolektivno ovčarstvo, gdje svi pastiri jednog mjeseta u ljetnoj polovini godine drže ovce pomiješane na zajedničkom pašnjaku (*komunadi*), gore na krševitim visoravnima. I kako da pojedini *coban* među kojih tisuću ovaca, raspršenih po četvornim kilometrima *komunade*, pronađe svoje i izdvoji ih radi striženja, cijepljenja, zaprašivanja ili neke druge potrebe? Jedini praktično izvediv način je skupiti svih tisuću na jedno mjesto, pa ih onda razvrstatи. Upravo tome služe mrgari u obliku cvijeta, te čudne i divne građevine od *gromače*.

Ljepota oblika određena je uporabnom svrhom

Takvi mrgari imaju veliku središnju prostoriju, zvanu *sala*, u koju se kroz vrata (*zatoku*) utjeraju ovce s čitavog općinskog pašnjaka. *Salu*, poput latica na cvijetu, okružuju periferni odjeljci zvani *mrgarići* (ili *mrgari*), od kojih svaki pripada po jednom pastiru. U njih oni izdvajaju (*trkaju*) iz *sale* svaki svoje ovce. Ulazi (iz *sale*) u *mrgariće* i izlazi iz njih (na *komunadu*) izvedeni su na dva načina: *škulje* (češće) i *lazi* (rjeđe).

Škulje imaju ravni nadvratnik (*prag*), vodoravnu gredu od dugačkog plosnatog kamena. *Laz* se obično zatvara malom drvenom *zatokom*, dok se za *škulje* mogu vidjeti raznolika rješenja. Ulazne u pravilu imaju vratašca, koja su danas svakakva: od male klasične drvene *zatoke*, preko "kašete" za voće, pa sve do sasvim modernih improvizacija kao što je vjetrovka obješena za rukave. (Nekoć je to bivao *trliš*, gornji dio radnog odijela.) Stvar je u tome da ulazna vratašca ne moraju biti čvrsta, jer se *otrkane* ovce u *mrgariću* tiskaju prema van, što dalje od *sale*, tj. ljudi u njoj, a one u *sali* ionako ne pokazuju volju da same uđu u *mrgariće*. Za izlaznu *škulju* se koristi i jedno klasično rješenje: zagradi se rahlije složenim sitnijim kamenjem. Takva se "vrata" mogu otvoriti i udarcem noge, a zatvaraju se s minutu-dvije ručnog rada, što je sasvim prihvatljivo ako zatreba nekoliko puta godišnje.

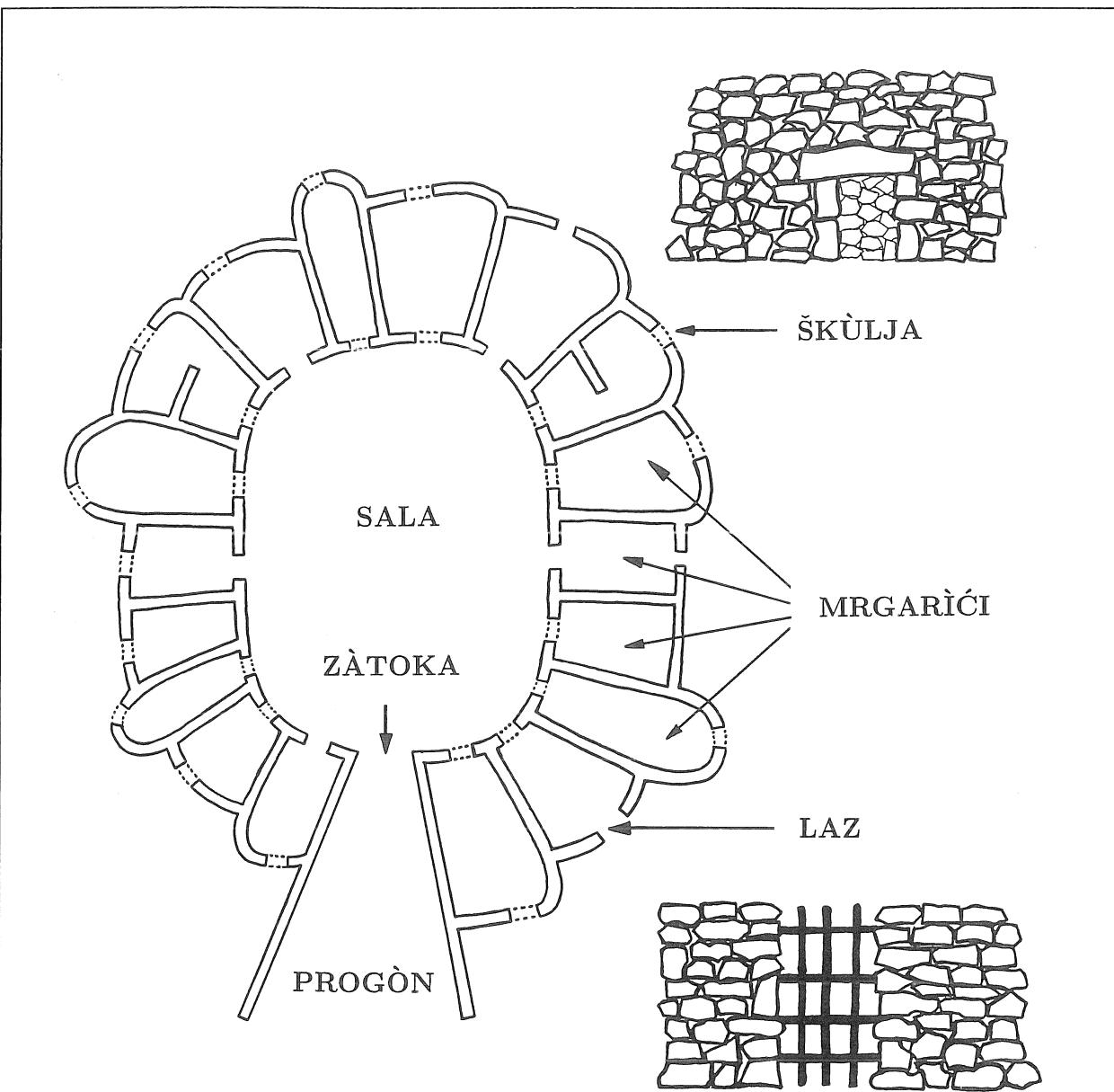
Tko pak na svojem *mrgariću* nije napravio ulaznu *škulju* ili *laz*, mora ovce prebacivati preko zida, što je dosta naporno, pa to ne rade oni što imaju puno ovaca.

Mrgari su uglavnom građeni od jednostrukе *gromaće*, *unjulice*. Dvostruka *gromaća*, *duplica*, se ponegdje pojavljuje ako se već otprije zatekla na mjestu gradnje, pa je jedan njezin dio iskorišten da se uklopi u strukturu mrgara [Va Pothlamcu (3), Na Jakoši (4)]. *Mrgarići* građeni od *duplicice* su izuzetak; ima ih nešto Na Ljubimeru (9).

Napomena: Brojke označavaju mrgare prema popisu sa str. 97. i 98.

Mrgari na kojima se muzlo [Na Vratudih (6), Na Kovacini (10)], pa stoga i noćilo, imaju *hramac* (sklonište za pastire) i *dvor* (nenatkrivenu prostoriju za sirenje i kuhanje po lijepom vremenu) uklopljene u svoju strukturu, umjesto jednog od *mrgarića*. *Hramci* su četvrtastog tlocrta i imali su dvostrešni krov od trave ili slame (pšenične, ražene ili sirkove), od kojeg danas nije ostalo ni traga.

Mrgari su građevine nestalnog, promjenljivog oblika, jer svaki pastir svoj *mrgarić* uređuje, gradi, razgrađuje, pregrađuje i dograđuje prema svom nahodjenju i svojim trenutnim potrebama. Građevina, dakle, "diše", no osnovni oblik i ljepota istrajavaju - "latice" trepere, poneka s vremenom i otpadne, ali rožica od kamika cvate dok god se ljudi za nju brinu. Napuste li je, venut će polako čitavo jedno stoljeće. O tome svjedoči sadašnje stanje mrgara Kod Lipice (5), napuštenih pred četrdesetak godina, i onih Na Vratudih (6) i Na Starih Mrgari (2), napuštenih pred šezdesetak godina.

Trkanje ovaca na mrgari - tri do četiri puta godišnje

Skupljanje ovaca po *komunadi* i naganjanje do mrgara traje satima, jer ih valja dognati sa svih strana i iz kilometarskih udaljenosti. Pastiri se podijele u manje grupe, koje se razidu po raznim područjima *komunade* i doganjaju odatle dijelove raspršenog stada. Kada sve prikupljene ovce utjeraju u *salu*, pastiri ulaze među njih i zatvaraju *zatoku* na ulazu. Tada počinje razvrstavanje (*trkanje*). Svaki pastir traži u masi ovaca svoje prema oznakama (*senjalima*) na runu. Kad uoči svoju ovcu, zgrabi je za stražnju nogu, provjeri službene označke (*zlamenja*) na ušima, te je odvuče do svog *mrgarića* i ubaci u njega kroz *škulju* ili *laz*. Ovisno o broju ovaca (do 1500) i pastira (par desetaka), *trkanje* može potrajati satima. Na kraju svaki pastir ima svoje ovce u svojem *magariću*, a *sala* se isprazni ili u njoj preostanu samo "ničije" ovce.

Kad pastir među ovcama u *sali* pronađe sve svoje i *otrka* ih u svoj *mrgarić*, može s njima obaviti što mu treba. Nakon toga otvara izlaznu *škulju* ili *laz* svojega *mrgarića* i ispušta ovce na *komunadu*.

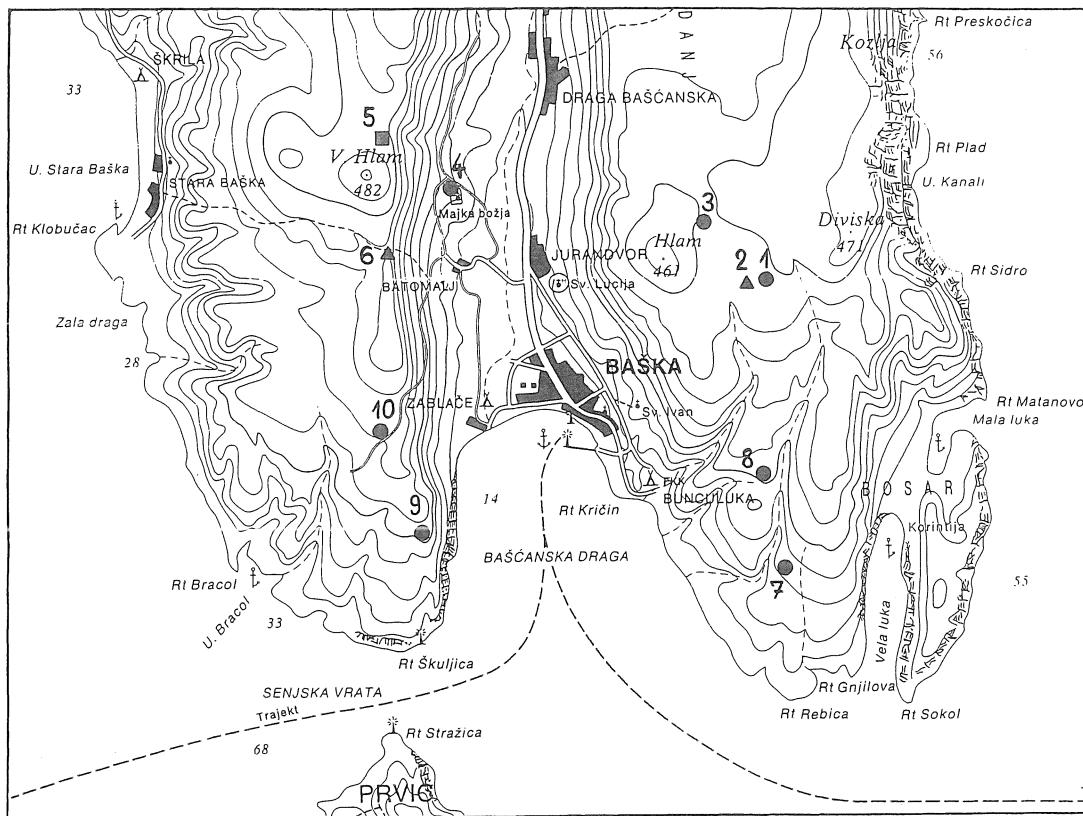
Na kraju se i *neotrkane* ("ničije") ovce, što su preostale u *sali*, također ispuštaju kroz *zatoku* natrag na *komunadu*.

Mrgari se za razvrstavanje ovaca koriste tri do četiri puta godišnje, i to:

- oko 13. lipnja (*za Antonju*) - *glavno spravljanje* ovaca pred strig. Nakon razvrstavanja neki pastiri strižu ovce na mrgarima, u svojem *mrgariću*, a neki ih odvode na striženje u svoje privatne *drmune*. Nakon striženja se ovce ponovno puštaju na *komunadu*, gdje ostaju sve do prosinca.
- *glavno spravljanje* se po potrebi ponovi tjedan dana kasnije, ako se pri prvom pokušaju ustanovi da nedostaje znatniji dio ovaca.
- sredinom mjeseca listopada - "inventura" nakon ljeta, izdvajaju se ovce *za ubit* preko zime, puštaju ovnovi (*pazi*) među ovce radi parenja (*mrkanja*).
- početkom mjeseca prosinca, pa sve do pred Božić, ovisno o nailasku zime - skupljanje ovaca s *komunade*, razvrstavanje i odvođenje u *drmune* na zimovanje, gdje ostaju sve do oko *Jurjeve*, 23. travnja.

Jurandvorski pastiri *trkaju* ovce na svojim glavnim mrgarima *Na Starih Mrgari* (1)
19. listopada 1997. godine

MRGARI:

- koriste se
- ne koriste se, ali su još u dosta dobrom stanju
- ▲ ne koriste se, dosta razrušeni

"Cvatu" samo po trima komunadama Južnog Krka

"Cvjetnih" mrgara na Krku ima samo po komunadama Baške, Jurandvora i Batomlja. Ukupno ih je deset, od kojih se sedmori i danas koriste (troji baščanski, troji jurandvorski i jedni batomaljski), a troji (jurandvorski) su napušteni pred 60 do 40 godina. To su:

JURANDVORSKI

1. Na Starih Mrgari - novi, oko 450 metara na istok-sjeveroistok od zatoke na istočnom kraju "nove gromache", n. v. 390 metara; kapaciteta 1500 ovaca - najveći od aktivnih; sagrađeni oko 1935. godine.

2. Na Starih Mrgari - stari, oko 250 metara jugozapadno od novih; n. v. 385 metara; napušteni oko 1935. godine kao premaleni, u korist novih (1).

3. *Va Pothlamcu*, uz južnu od dvije *gromache* što omeđuju *drmun* Pothlamac, na trećini uspona na sedlo između Hlama (461 metar) i Pagarelova (403 metra); n. v. 400 metara; kap. 600-700; služe za potrebe *drmuna* Pothlamac.

4. *Na Jakoši*, par stotina metara od crkve sv. Marije od Gorice, u šumi uz put prema Koštrilju; n. v. 125 metara; kap. 1000; sagrađeni (oko 1958. godine), da bi zamijenili one *Kod Lipice* (5).

5. *Kod Lipice (Na Vrh Koštrilja)*, u udolini na rubu jugozapadne visoravni, na sedlu između Velog Hlama (482 metra) i grebena Orlje; n. v. 405 metara (*najviši mrgari*); napušteni 1958. godine.

6. *Na Vratudih*, na sedlu na samom rubu jugozapadne visoravni, uz stazu Batomalj - Stara Baška; n. v. 350 metara; služili su za potrebe *Donjeg drmuna*; napušteni oko 1938. godine, kad su *Donji* i *Gornji drmun* spojeni u jedan, pa su mrgari *Kod Lipice* (5) preuzeli njihovu funkciju.

BAŠČANSKI

7. *Na Rebici*, južno od lokve Nedotiš, blizu sjeveroistočnog ruba *potoka* (bujičnjaka) Vrženica; n. v. 120 metara, kap. 1200.

8. *Na Staroščini*, uz jugozapadni rub *potoka* Vrženica, oko 300 metara sjeverno od zaravnjene glavice Ljubinin (202 metra); n. v. 200 metara; kap. 800.

9. *Na Ljubimeru*, sedlu između Baga i Gabra; n. v. 210 metara; kap. 800.

BATOMALJSKI

10. *Na Kovacingu*, na sedlu između Gabra i Vorganja, ispod briješta; n. v. 285 metara; mali, kap. 200.

Napomena:

n. v. = nadmorska visina (prema zemljovidu 1:25 000)

kap. = kapacitet *sale*, tj. broj ovaca koje mogu stati u salu. Navedene su brojke procjene pastira, i treba ih uzeti kao orientacijske. Kao što i sami kažu, "kapacitet" ovisi o tome koliko se nagura ovaca. Trebalo bi izmjeriti sve mrgare, izračunati površine *sala*, pa uspoređivati...

U ostalim područjima otoka Krka - nema "cvjetnih" mrgara

U svim ostalim mjestima na Krku, pa i susjednoj Dragi i Staroj Baški, razvilo se individualno ovčarstvo, pa tamo, umjesto mrgara za **razvrstavanje** ovaca, nalazimo "običnije", klasične pastirske *stanove*, koje također (ali rijđe) nazivaju *mrgarima*.

Tako *gromache* što dijele jurandvorsku, batomaljsku i baščansku *komunadu* od draške i starobaščanske, ujedno predstavljaju i granice između dviju stočarskih kultura - kolektivne i individualne ispaše ovaca. To se vrlo jasno odražava na pastirskom graditeljstvu. S jedne strane *gromache* su mrgari poput golemih kamenih cvjetova, a s druge strane "običniji" pastirski *stanovi*, u kojima je mrgar (muzište, muzar) samo jedna od prostorija, u kojoj se ovce zaista samo muzu.

Primijetimo i to, da na Krku "*rožice od gromache*" grade samo cakavci! Mrgari čakavaca, čekavaca i čokavaca su oni jednostavniji, jednoprostorni ili dvoprostorni.

Na susjednom nenastanjenom otoku Prviću ima sedam "cvjetnih" mrgara, od čega su petori od *gromache*, jedni (jurandvorski *Na Slatini*) drveni, i jedni (batomaljski *Va Pećni*) od žice, tzv. "farmerke".

Od kamenih se samo jedni (jurandvorski *Va Smokovi*) još koriste, a preostali četvori su napušteni.

Najveći od svih mrgara su napušteni *Na Mejicah*, kod *vele murve na vrh Smokove drage* na Prviću, stari kojih 100 godina i kapaciteta oko 2000 ovaca. Prije podjele Prvića na četiri dijela (Baška, Jurandvor, Batomalj, Draga) služili su za potrebe čitavog otoka, a danas se nalaze na draškom terenu.

Koliko sam do sada uspio istražiti, osim na Južnom Krku i Prviću "cvjetnih" mrgara ima i na Srednjem Cresu, i, lako je moguće, više nigdje drugdje na svijetu.

Podrijetlo naziva vuče predslavenske korijene

Sam naziv *mrgari* je priča za sebe. Potječe od pretpostavljene latinske riječi **mulgarium*, što znači muzište, ograđen prostor ili prostoriju gdje se ovce muzu. U praksi je to obično jedan od odjeljaka na pastirskom *stanu*, koji se standardno sastoji od dviju natkrivenih prostorija, *hramac* (sklonište za pastire), i *mošuna* (sklonište za stoku), te nekoliko nenatkrivenih: *dvor*, *mrgar*, *strigar*, *lučnjak*...

Kako to obično biva, došljaci Hrvati preuzeli su od starosjedilaca Romana, rečeno jezikom današnjice, i tehnologiju i odgovarajuću terminologiju. Došavši iz nekih sasvim drugaćijih krajeva na ogoljeli krš i nemajući nikakva iskustva s ratarstvom i stočarstvom u takvim škrtim prirodnim uvjetima, naši su se daleki hrvatski preci našli pred surovim prirodnim izborom: ili skapati od gladi, ili jako brzo naučiti od starosjedilaca kako se na takvom terenu obrađuje zemlja i uzgaja stoka. Ne samo da nije bilo potrebe, nego nije bilo ni vremena da doseđenici iznalaze neke svoje metode, uz koje bi se bilo razvilo i vlastito popratno nazivlje.

Riječ **mulgarium* podijelila je sudbinu mnogih drugih usvojenih tuđica: osim što joj se - i usvajanjem u drugi jezik i razvojem samih jezika - mijenjao oblik, promijenilo joj se donekle i značenje.

Za riječju *mulgarium* uzalud ćemo tragati po latinskim rječnicima, pa i onim debljim - naći ćemo samo glagol *mulgeo*, musti. Ali spominje se u jednom pola tisućljeća starom krčkom kupoprodajnom ugovoru, pisanom srednjovjekovnom latinštinom, u kojem se utvrđuje da su davne 1490. godine Nikola Blažina i Jurica Mirković, građani i žitelji grada Krka, prodali bratovštini Svetog Ivana Krstitelja u Vrbniku dio svojih posjeda "In Contrata carsium", u predjelu Krasa, ili, po domaću, *na Kraseh*. Među njima se navode i "Ronctellas sub crusta cum mulgario de lapidibus", u prijevodu - Runtele pod hrustom s muzištem od kamena.

Riječ **mulgarium* je možda izvorni oblik iz klasičnog (književnog) latinskog jezika, ali bi isto tako mogla biti i izmišljotina (tzv. neologizam) srednjovjekovne pisane latinštine, "novokomponirani" oblik riječi, tj. pokušaj rekonstrukcije "ispravnog" (izvornog?) klasičnog latinskog izraza. Na ovu bi drugu mogućnost mogao ukazivati i talijanski oblik "mulgherio" umjesto latinskog "mulgario", koji se notaru omakao dva retka dalje u istom spisu.

Romansko stanovništvo, koje su Hrvati zatekli pri svojem doseljavanju na jadransku obalu i otoke, u to je doba govorilo jezikom koji se već bio dovoljno udaljio i od klasičnog latinskog i od pučke latinštine, da zaslužuje posebno ime *dalmatoromanski* ili *veljotski*. Ako je izvorni klasični latinski oblik i bio **mulgarium*, dočetak *-ium* se gotovo sigurno već bio izgubio u ranoj fazi razvoja dalmatskog romanskog govora, koju nazivaju i staroveljotskim. Tako su Hrvati pri doseljavanju već zatekli oblik **mulgar*. Daljnja promjena oblika usvajanjem u čakavski hrvatski i njegovim dalnjim razvojem se onda mogla odviti na dva načina:

- Od "mulgar" nastaje "murgar" takozvanim jednačenjem po zvučnosti, gdje kombinacija glasova l-r prelazi u r-r. Zatim "murgar" postaje "mrgar", tj. slog ur prelazi u tzv. vokalno ili slogotvorno r. Ponegdje promjena ide i dalje, pa od "mrgar" nastaje "margar" ili "mergar", tipičnom čakavskom zamjenom vokalnog r sloganom ar ili er.
- Druga je mogućnost da u stranoj riječi "mulgar" prosječno hrvatsko uho slog ul čuje kao vokalno ili slogotvorno l, pa tako nastane pohrvaćeni oblik "mlgar". Zatim dolazi do tipične čakavske zamjene vokalnog l sa u ili o, ovisno o kraju, pa dobivamo "mugar" ili "mogar".

Prema sadašnjoj raspodjeli raznih inačica riječi *mrgar* (*margar*, *mergar*, *magar*, *murgar*, *mugar*, *mogar*) po područjima otoka Krka, a i po drugim kvarnerskim otocima (*mrgar* na Rabu, *margar* na Cresu i Pagu, *marguar* u Nerezinama na Lošinju), izgleda da su se u prošlosti odvila oba ta jezična procesa.

Značenja se mijenjaju

Iako se riječ *mrgar*, u svojim raznim inačicama, koristi po čitavom Krku, danas u raznim dijelovima otoka više nema sasvim isto značenje.

Izvorno, **uže značenje** riječi *mrgar* je muzište, mjesto ili prostorija za mužnju.

Kako se na pastirskom *stanu* ovce najčešće muzu, a puno rjeđe strižu, označavaju (*zlamenaju, senjaju*), zaprašuju protiv parazita, cijepi i sl., to je prirodno došlo do **proširenja značenja** riječi *mrgar* od izvornog, užeg značenja *muzište* na čitav *pastirski stan*.

Kod "cvjetnih mrgara", na kojima se ovce (danasm više) ne muzu, već je to građevina u kojoj se ovce raznih vlasnika prije svega razvrstavaju (*trkaju*), možemo govoriti i o dva **pomaka značenja**: (1) *mrgar* ili *mrgarić* označava prostoriju koja (više) **nije** muzište; (2) množina *mrgari* ne označava više građevina (kao *stan - stanovi*), nego **jednu** građevinu, *salu* zajedno s *mrgarićima*. To je množina koja označava nešto u jednini, kao npr. "vrata" ili "hlače", i u znanosti o jeziku naziva se *plurale tantum*.

Mrgari ilustriraju i jezičnu pojavu poznatu pod nazivom **analogija**. Kad riječ *mrgar* proširenjem ili pomakom značenja počinje označavati nešto drugo, na njezino se mjesto "ubacuje" odgovarajuća hrvatska riječ, ali joj analogija s *mrgar* daje oblik *muzar*, umjesto ovjerenog hrvatskog oblika *muzište*. Daljnjom analogijom prostorija za striženje ovaca dobiva naziv *strigar*.

Divimo se njihovoj rijetkoj ljepoti i sačuvajmo je!

Ljepotu bašćanskih, jurandvorskih i batomaljskih mrgara, tih golemih kamenih cvjetova razasutih po vezu od *gromaća* na krševitim visoravnima, možemo potpuno doživjeti samo iz ptice perspektive. Ako nemamo zrakoplov ili helikopter, jedina dva kamencvijeta na koje je moguć takav pogled su onaj *Kod Lipice* (5) i onaj *Na Jakoši* (4). Prvi, visoko na sedlu između Velog Hlama (482 metra) i grebena Orlje, leži u udolini okruženoj sa tri strane uzvišenjima. Na četvrtu pak stranu puca prekrasan vidik na bašćansku dolinu. Pravo orlovsко gnijezdo. A mrgarima *Na Jakoši* možemo doći zaista "iznad glave", ako se s vrha Velog Hlama (482 metra) malo spustimo niz oblu padinu do mjesta odakle se vidi i dno bašćanske doline. U dubini od preko 300 metara, lijevo od crkve sv. Marije od Gorice, vidi se pravokutna zelena čistina - *sala*, a lijevo od nje se bijele mrgarići. Dođite i pogledajte!

U zadnje vrijeme pastiri (od Krka, pa sve do Škotske!) umjesto *gromaća* počinju postavljati žičane ograde, jer je to lakše, brže i jeftinije. U duhu toga su i mrgari od žice u borovom šumarku (*prvi borići*) uz stazu što se iz Jurandvora uspinje prema rubu sjeveroistočne visoravnini. Takvi su i novi batomaljski *Va*

Pećni na Prviću, dok su novi jurandvorski na Prviću od drvenih dasaka. Nisu lijepi za vidjeti.

Glavno da služe svrsi, kažu. To stoji, no ipak raduje što jurandvorski *meštar* Ivica Juranić Pivac gradi za Dražane na otoku Prviću prave pravcate mrgare od *gromace*. Nisu "cvjetni", nego dvoprostorni, u duhu one druge, draške, višestoljetne tradicije. Ali su od *gromace*!

Cobani, hoće li na ovom našem kamenu procvasti još koja *rožica od kamika*? Ne za turiste, za nas.

Poštujte krhku ljepotu gromaca i trud njihovih graditelja! Ako baš nigdje u blizini nema zatoke, pa morate preskakati gromaću, pazite da je ne oštetite. Padne li ipak koji kamen s vrha, ne bilo vam teško vratiti ga. Područje mrgara još nije zaštićeno kao eko ili etno park, ali ponašajte se kao da jest, i pomozite da bude!

Zahvala

Zahvalnost prije svega dugujem svojim učiteljima, jurandvorskim, bašćanskim i batomaljskim pastirima, graditeljima, vlasnicima i korisnicima mrgara. Najveći teret mojeg entuzijazma podnijela su braća Anton Juranić i Ivica Juranić obojica zvani Pivac iz Jurandvora, koji me nisu samo strpljivo informirali, već i hranili, pojili, po potrebi i vozili. Kod njih se nekako spontano (ali ne i slučajno) ustalio moj "bazni logor", iz kojeg sam jutrom polazio i u sumrak se vraćao. Druga mi je "baza" bila preko visoravni, u Staroj Baški, kod Marijana Krstinića Pavića, koji je također podnio svoj dio informacijske, logističke i prijateljske podrške.

Informacije o bašćanskim (*primorskim*) i batomaljskim terenima crpio sam od Maura Hrabrića iz Baške i Darka Čubranića iz Batomlja, na čemu im najljepše zahvaljujem i najavljujem se da ću doći po još.

KRČKI KALENDAR 2000.

Izdavač
GLOSA, d.o.o., Rijeka, Kršinićeva 14

Za izdavača
Ksenija ČULINA

Glavni urednik
Josip ŽGALJIĆ

Fotografije
Drago BONIFAČIĆ
Zlatko MRAKOVČIĆ

© Glosa, d.o.o., Rijeka
Slog i izrada fotolita: Digital point, d.o.o., Rijeka
Tisak: Kratis, d.o.o., Zagreb